

ARCHEO ADAM

BADANIA ARCHEOLOGICZNE
KONSERWACJA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

mgr Adam Mackiewicz

Tel. 603-864-940

Adam Mackiewicz

Izabela Górecka

Prawa autorskie zastrzeżone.
Wykorzystywanie wyłącznie

zgodą ARCHEO ADAM
BADANIA ARCHEOLOGICZNE
Konservacja Zabytków Archeologicznych
NIP 739-112-79-19
11-034 Stawiguda, ul. Jaśminowa 8/2
tel. (089) 512 64 20, kom. 603 864 940
mgr Adam Mackiewicz

SPRAWOZDANIE Z SONDAŻOWYCH BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH NA
ST. VIII W BRANIEWIE PRZY ULICY KROMERA (DZIAŁKA NR 209/4
OBRĘB 4) GM. LOCO, WOJ. WARMIŃSKO-MAZURSKIE. BADANIA
PROWADZONO W PAŹDZIERNIKU 2022 ROKU

Inwestor:

Zespół Szkół Zawodowych
im. Jana Liszewskiego
Ulica Gdańska 19
14-500 Braniewo

Kierownik prac:

mgr Adam Mackiewicz

Prace prowadziła:

mgr Magdalena Bury

OLSZTYN * LISTOPAD * 2022 ROK

S p i s t r e ś c i

	str.
I. WSTĘP	3
II. CHARAKTERYSTYKA FIZJOGRAFICZNA BRANIEWA I OKOLIC.....	5
III. RYS HISTORYCZNY NOWEGO MIASTA BRANIEWA	7
IV. ANALIZA STRATYGRAFICZNA WYKOPÓW A – D	15
V. MATERIAŁ ZABYTKOWY.....	20
VI. PODSUMOWANIE I WNIOSKI KONSERWATORSKIE.....	21
SPIS ILUSTRACJI	
	23
SPIS RYCIN	
	23
SPIS FOTOGRAFII	
	24
RYCINY	
TABLICA	
INWENTARZ ZABYTKÓW	
INDEX FOTOGRAFICZNY	

I. WSTĘP

Sondażowe badania archeologiczne wyprzedzające inwestycję realizowaną w ramach zadania pn. „Modernizacja infrastruktury sportowej” na st. VIII prowadzone były w październiku 2022 r. (Ryc.: 1). Badania archeologiczne prowadzono zgodnie z *Pozwoleniem nr pisma 7967/2022*, WUOZ-ELBLĄG.5161.55.2022.MMA wydanym przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, Delegatura w Elblągu w dniu 21.09.2022 r., na wniosek Pani Joanny Sokół Dyrektora Zespołu Szkół Zawodowych im. Jana Liszewskiego w Braniewie, ul Gdańska 19, 14-200 Braniewo. Kierownikiem badań był mgr Adam Mackiewicz, prace polowe prowadziła mgr Magdalena Bury.

Podczas prac ziemnych wytyczono 4 wykopy sondażowe, oznaczone dla potrzeb dokumentacyjnych, jako nr od 1 do 4 (Ryc.: 2), o wymiarach 1,5 m x 1,5 m i głębokości do 1,3 m.

Prace ziemne prowadzone były ręcznie. W efekcie prac, w wykopach 1 (Ryc.: 3₂) i 2 odsłonięto fundamenty średniowiecznego muru miejskiego (Fot.: 2, 8 - 9), graniczącego z przedmiotową działką, w obrębie której realizowana będzie inwestycja. Natomiast w wykopie oznaczonym nr 4 odsłonięto fragment kamiennego muru fundamentowego zabudowy przyrynkowej (Ryc.: 4₂; Fot.: 24 - 28).

W trakcie prowadzenia prac ziemnych pozyskano bardzo nieliczny materiał zabytkowy w postaci 4 fragmentów ceramiki naczyniowej i 2 fragmentów kafli piecowych. Materiał ten został zinwentaryzowany i zamieszczony w niniejszym opracowaniu w postaci inwentarzy, a także zadokumentowany fotograficznie (Tab.: I).

Podczas prowadzenia prac wykonano dokumentację rysunkową (Ryc.: 3, 4) i fotograficzną (Fot. 01 - 28). Podkreślić trzeba, iż ze względu na brak jakichkolwiek oryginalnych nawarstwień stratygraficznych w obrębie wykopów 2 i 3, a jedynie wystąpienie współczesnych¹ nawarstwień

¹ - Posługuję się tutaj pojęciami chronologicznymi, które wymagają kilku słów wyjaśnienia. Mianowicie określenie nawarstwienia (bądź zabytki) **nowożytny**, jak dotąd w ogólnym ujęciu obejmowały okres od **końca XV do końca XIX wieku**. W ramach tego pojęcia autor niniejszego opracowania wydziela natomiast poszczególne podokresy chronologiczne. I tak określenie **wczesnonowożytny** obejmuje okres od **końca XV do końca XVI wieku**. W sporadycznych wypadkach określenie to może dotyczyć **początku XVII wieku**. Natomiast mianem **późnonowożytny** objęto okres od **początku do końca XIX wieku**. Mówiąc o nawarstwiieniach lub też zabytkach **współczesnych**, mam na myśli okres od **początku XX wieku do czasów obecnych**. Uwzględniając powyższe podziały, okres obejmujący swym zasięgiem wieki od początku XVII do **końca XVIII** nazywać będziemy **nowożytnym**. Jeżeli chodzi o **późne średniowiecze**, to w przypadku Polski północno-wschodniej, określeniem tym obejmujemy okres od **drugiej połowy XIII do końca XV wieku**. W niektórych przypadkach możliwe jest używanie tego określenia w odniesieniu do pierwszych dziesięcioleci **wieku XVI** (aż do jego połowy), a konkretnie na obszarach, gdzie wcześniej nie rozwinęły się ośrodki miejskie, przynajmniej takie kryterium przyjęliśmy w odniesieniu do Polski północno-wschodniej (w skali europejskiej schyłek późnego średniowiecza w zależności od regionu wiąże się bądź z **rokiem 1453** - zdobycie Konstantynopola przez Turków, bądź z datą dotarcia K. Kolumba do wybrzeży Ameryki, czy upadku Grenady w Hiszpanii a więc z **rokiem 1492**, bądź też z **rokiem 1517**, a więc wystąpieniem M. Lutra).

zasypiskowych, żadnych profili nie dokumentowano rysunkowo. Wykopy te zadokumentowano fotograficznie (Fot.: 6 - 20).

Stronę ilustracyjną oraz inwentarze zabytków wykonała mgr Magdalena Bury.

II. CHARAKTERYSTYKA FIZJOGRAFICZNA BRANIEWA I OKOLIC².

Według fizycznogeograficznego podziału Polski, w układzie dziesiętnym, Braniewo położone jest na obszarze podprovincji Pobrzeży Południowo-bałtyckich, na terenie makroregionu Pobrzeże Gdańskie na pograniczu dwóch mezoregionów: Równiny Warmińskiej i Wybrzeża Staropruskiego³. Od zachodu w bezpośrednim sąsiedztwie Równiny Warmińskiej i Wybrzeża Staropruskiego położony jest mezoregion Wysoczyzna Elbląska i Żuławy Wiślane⁴. Od wschodu Równina Warmińska i Wybrzeże Staropruskie sąsiadują z podprovincją Pobrzeży Wschodniobałtyckich z makroregionem Niziny Staropruskiej z mezoregionami: Wzniesienia Górowskie i Równiną Ornecką⁵. Od południa w bezpośrednim sąsiedztwie Równiny Warmińskiej i Wybrzeża Staropruskiego położona jest podprovincja Pojezierzy Południowobałtyckich, makroregion Pojezierza wschodniopomorskiego, mezoregion Pojezierza Iławskiego⁶.

Wybrzeże Staropruskie stanowi nisko położoną równinę o szerokości do 6 – 7 km (w granicach Polski) powstałą w wyniku akumulacji rzecznej i brzegowej, rozciągającej się wzdłuż Zalewu Wiślanego od miasta Frombork do ujścia rzeki Pregoly (Rosja)⁷. Teren Wybrzeża leży częściowo poniżej poziomu morza (do – 0,4 m na północ od wsi Rusy) osiągając wysokość do 20 m n.p.m. Wybrzeże Staropruskie pokrywają mady oraz gleby wytworzone z różnych torfów⁸. Obszar Wybrzeża Staropruskiego ze względu na płytkie zaleganie wód gruntowych, jest zajęta w większości przez łąki, jednakże na namulach rzecznych występują także pola uprawne⁹. Teren Wybrzeża pozbawiony jest większych kompleksów leśnych. W okolicach wsi Cielętnik został utworzony rezerwat brzozy niskiej na terenie torfowiska niskiego o powierzchni 3,4 ha.

Równina Warmińska rozciąga się pomiędzy rzekami Baudą i Pasłęką sięgając na południe w okolice miasta Pasłęk i Orneta. Od północy Równina ograniczona jest przez Wybrzeże Staropruskie. Teren Równiny opada stopniowo w kierunku północnym od poziomu 70 m n.p.m. do 20 m n.p.m.¹⁰. Równinę Warmińską pokrywają w głównej mierze przez gleby brunatne wytworzone z iłów. Na południe od Braniewa rozciąga się duże odizolowane płaty gleb bielcowych

- ² - Za Grzegorz Świdorski, Sondażowe badania archeologiczne – architektoniczne historycznej zabudowy Starego Miasta w Braniewie pomiędzy rzeką Pasłęką, ul. Botaniczną i ul. Gdańską, Braniewo 2008. Praca na prawach maszynopisu w archiwum WUOZ w Olsztynie Delegatura w Elblągu.
- ³ - J. Kondracki, *Geografia fizyczna Polski*, Warszawa 1980, s. 250, 276.
- ⁴ - J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 1998, s. 46.
- ⁵ - J. Kondracki, op. cit., 1980, s. 259, 327-329.
- ⁶ - J. Kondracki, op. cit., 1980, s. 250-251, 283.
- ⁷ - J. Kondracki, op. cit., 1980, s. 276; tenże, op. cit., 1998, s. 67.
- ⁸ - H. Uggle, *Ogólna charakterystyka gleb Pojezierza Mazurskiego*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie, 1956, nr 1, mapa pomiędzy s. 30 a s.31.
- ⁹ - J. Kondracki, op. cit., 1998, s. 67.
- ¹⁰ - J. Kondracki, op. cit., 1998, s. 66.

wytworzonych z iłów a także gleb bielcowych wytworzonych z glin zwałowych. Wzdłuż dolin rzek zalegają kompleksy gleb mułowo – bagiennych, piasków, torfów dolinowych i mad¹¹. Gleby Równiny Warmińskiej są na ogół urodzajne i wykorzystywane pod uprawy, natomiast wzdłuż dolin ciągną się płaty lasów¹². Równa Warmińska pozbawiona jest większych naturalnych zbiorników wodnych, na jego terenie występuje niewielka liczba małych oczek wodnych. Największy zbiornik wodny stanowi sztuczne utworzone na rzece Pasłęka jezioro Pierzchałskie (2,4 km²)¹³.

Pod względem geologicznym obszary Równiny Warmińskiej i Wybrzeża Staropruskiego zostały ukształtowane w głównej mierze w wyniku deglacji stadium pomorskiego zlodowacenia bałtyckiego. W kształtowaniu rzeźby terenu tych dwóch mezoregionów główną rolę odegrała deglacja typu zastoiskowego (przez topnienie bez odpływu). Tego typu deglacja przyczyniła się do powstania równiny zbudowanej z utworów limnoglacialnych mulasto – piaszczystych lub ilastych. Deglacja zastoiskowa rozwinęła się na dużą skalę na zapleczu moren czołowych Pojezierza Mazurskiego począwszy od zastoiska żuławskiego nad dolną Wisłą¹⁴.

Dodatkowo, w przypadku Wybrzeża Staropruskiego i Równiny Warmińskiej, poważny wpływ na kształtowanie ich oblicza geologicznego miały procesy transgresyjne i regresyjne oraz procesy erozyjne i akumulacyjne wywołane przez procesy tektoniczne mające swoje miejsce w holocenie. Wymienione procesy w dość istotnym stopniu wpłynęły na obraz Wybrzeża Staropruskiego¹⁵.

¹¹ - H. Uggla, op. cit., 1956, mapa pomiędzy s. 30 a s.31.

¹² - J. Kondracki, op. cit., 1980, s. 276; tenże, op. cit., 1998, s. 66.

¹³ - J. Kondracki, op. cit., 1998, s. 67.

¹⁴ - L. Roszko, *Recesja ostatniego lądolodu z terenu Polski*, [w:] *Ostatnie zlodowacenie skandynawskie w Polsce*, Warszawa 1968, s. 85-87, 89.

¹⁵ - J. Kondracki, op. cit., 1980, s. 59-67; M. Kasprzycka, *Mierzeja Wiślana-powstanie, rozwój, cieśniny*, [w:] *Adalbertus. Wyniki programu badań interdyscyplinarnych*, t. 1, Warszawa 1998, red. P. Urbańczyk, s. 35-36; B. Rosa, *O utworach aluwialnych i bagiennych wyścielających dna dolin rzek nadbałtyckich, ich związku z transgresją morza i znaczeniu dla badań nad neotektoniką obszaru*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nauki Matematyczno-Przyrodnicze, Zeszyt 10, Geografia (III), 1964, s. 85-105; tenże: *O rozwoju morfologicznym wybrzeża Polski w świetle dawnych form brzegowych*, *Studia Societatis Scientiarum Torunensis, Sectio C (Geographia Et Geologia)*, vol. 5, 1963, s. 23-47.

III. RYS HISTORYCZNY BRANIEWA

Braniewo położone jest na Równinie Warmińskiej, nad rzeką Pasłęką w pobliżu jej ujścia do Zalewu Wiślanego. Znajduje się na terytorium plemiennym staropruskich Warmów, którzy we wczesnym średniowieczu zasiedlali te ziemie. Krzyżacy prowadzący od 1233 roku podbój Prus założyli nad brzegiem rzeki Pasłęki drewniany zamek, przy którym rozwinęła się osada. Zakon Krzyżacki budował na podbijanych terenach umocnione strażnice, które miały umożliwić kontrolowanie zajmowanych terenów, ale także stanowiły punkt oparcia do dalszej ekspansji. Celem podboju była chrystianizacja pogańskich Prusów. Jednak siłowe działania Krzyżaków, przymuszanie do zmiany religii oraz do pracy na rzecz Zakonu szybko napotkały opór Prusów. Wiosną roku 1242 wybuchło powstanie pruskie, podczas którego zniszczone zostały rozwijające się osady chrześcijańskie. Powstanie zakończyło podpisanie pokoju w Dzierzgoniu w 1249 roku. Jednym z założeń pokoju była zobowiązanie Prusów do odbudowy sześciu zniszczonych w Warmii kościołów. Jedną z tych świątyń znajdowała się w miejscowości „Brusebergue” utożsamianej we współczesnej historiografii z Braniewem (wcześniej znane, jako Brunsberga, Braunsberg)¹⁵.

Inicjatorem lokacji miasta byli osadnicy z Lubeki, którzy doprowadzili do powstania osady miejskiej przy zamku. Osada ta otrzymała prawa miejskie lubeckie od pierwszego biskupa warmińskiego Anzelma około roku 1254. Biskup Anzelm uczynił także Braniewo pierwszą stolicą diecezji warmińskiej, zainicjował budowę katedry i powołał kapitułę warmińską¹⁶.

Pierwsze miasto Braniewo lokowano w nieco innym miejscu niż obecnie, znajdowało się dalej w dół rzeki Pasłęki. Rozwój młodego organizmu miejskiego przerwał wybuch kolejnego powstania pruskiego w roku 1260, a które trwało aż do 1274 roku. Gród braniewski oblegany przez Warmów, został podpalony i opuszczony przez mieszkańców. Po upadku powstania dokonano ponownej lokacji miasta, tym razem wybrano jednak nieco inne miejsce, teren miasta przesunięto bardziej w górę rzeki, w miejsce zdaje się bezpieczniejsze. Nowo założone miasto zostało znowu zniszczone podczas trzeciego powstania pruskiego w 1277 roku. Miasto w ciągu trzech lat zostało odbudowane. Przywilej lokacyjny Braniewa na prawie lubeckim odnowił 1 kwietnia 1284 roku biskup Henryk Fleming – następca Anzelma. W przywileju zasadźcą i pierwszym sołtysem nazwany został jego brat Jan Fleming. W przywileju biskup dał miastu duży przydział ziemi, prawo połowu na Zalewie Wiślanym i wodach śródlądowych w granicach miasta, długi okres wolnizny,

¹⁵ ₁ S. Achremczyk, A. Szorc - Braniewo, Wyd. OBN, Olsztyn 1995, s. 11-13,
₂ M. Biskup - Rozwój przestrzenny miasta Braniewa. Komunikaty Warmińsko-Mazurskie nr 1, Olsztyn 1959, s. 4-5

¹⁶ M. Biskup - Op., cit. s. 5

prawo urządzania targów oraz niskie podatki od łanu. Biskup zachował sobie tylko czynsz z terytorium miejskiego i udział w opłatach sądowniczych. Prawo lubeckie zapewniało mieszczanom wiele swobód i autonomii, co w połączeniu z dużymi nadaniami ziemskimi umożliwiło prężny rozwój miasta i bogacenie się mieszkańcom¹⁷. W krótkim czasie rozpoczęto budowę kościoła, wzniesiono ratusz i mury miejskie. Biskup Henryk Fleming zainicjował także budowę zamku. Szybki rozwój miasta, jako ośrodka handlowego a także duża swoboda, którą zapewniało mieszczanom prawo lubeckie, doprowadziły do konfliktów między patrycjatem miejskim a władzą zwierzchnią – biskupem.

W 1340 roku biskup Herman z Pragi przeniósł główną rezydencję biskupią do Ornety, a około 1341 lub 1342 roku na prawym brzegu Pasłęki założył Nowe Miasto Braniewo (**Ilustracja 1**). Choć nie wiadomo, jaka jest dokładna data nadania i treść pierwszego dokumentu lokacyjnego znane są jego założenia, ponieważ zostały omówione w później wydany dokumencie ponawiającym przywileje miejskie. Miasto lokowano na 12 łanach ziemi uprawnej oraz 12 łanów lasu i łąki. Były to ziemie wydzielone z 60 łanów biskupiego folwarku położonego na prawej stronie rzeki. Pierwszym lokatorem był Elerus Lange oraz jego synowie Bernhard i Arnold. Nowy organizm miejski otrzymał również przywilej lokacyjny na prawie lubeckim, biskup zastrzegł sobie jednak większe niż w przypadku Starego Miasta uprawnienia zwierzchnie¹⁸.

Nowe Miasto miało kształt wydłużonego czworokąta z długą główną ulicą będącą jednocześnie rynkiem (obecnie ulica Kościuszki) i mniejszymi odchodzącymi od niej ulicami przecinającymi się pod kątem prostym. Nowe Miasto nigdy nie rozwinęło się tak dobrze jak Stare Miasto, miało charakter mniejszej rolniczo-rzemieślniczej osady. Nie posiadało murów obronnych, tylko drewniany parkan i fosę. Zbudowany został skromny kościół pw. Św. Trójcy oraz ratusz.

W 1394 roku biskup Henryk Sorbom podjął próbę scalenia obu miast w jedną całość jednak te działania spotkały się z ostrym sprzeciwem mieszkańców Starego Miasta, co doprowadziło do ponownego rozdzielenia miast w roku 1398¹⁹.

¹⁷ S. Achremczyk, A. Szorc-

¹⁸ J. Chorosta

D. Bogdan, J. Przeracki

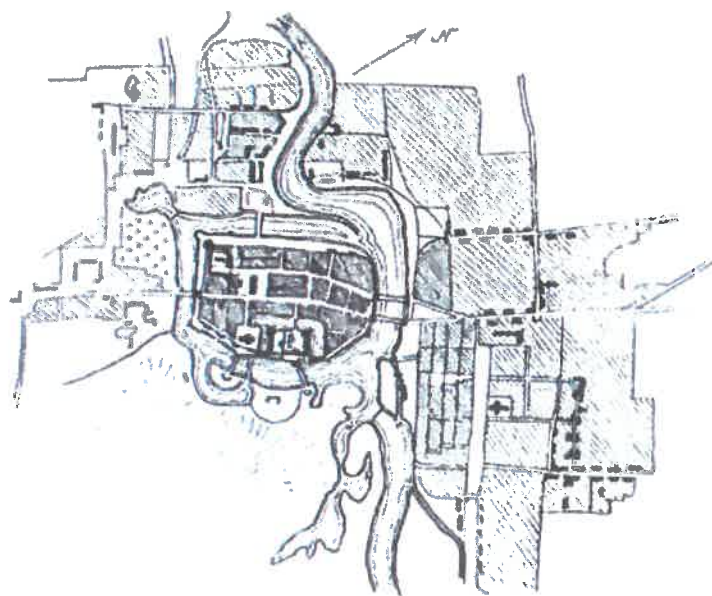
¹⁹ M. Biskup

Op. cit., s. 18-21

- Braniewo [w:] Braniewo. Z dziejów miasta i powiatu, Wyd. Pojezierze, Olsztyn 1973, s. 87

- Urzędnicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku, Olsztyn 2018, Wstęp s. L

- Op. cit., n s. 6

Ilustracja 1. Plan Braniewa wg. A. Boettichera²⁰. Widoczne Stare Braniewo położone w zakolu Pasłęki, oraz Nowe Miasto o czworokątnym zarysie, znajdujące się na prawym brzegu rzeki.

W 1410 roku obszar Nowego Miasta powiększył się o około 46 łanów, które biskup Henryk Vogelsang sprzedał miastu w cenie 30 grzywien z łan ze swego majątku przyzamkowego. Biskup zapisał te ziemie na prawie chełmińskim²¹.

W czasie wojny trzynastoletniej z zakonem krzyżackim, w 1455 roku podczas próby zdobycia przez wojska krzyżackie Starego Miasta Braniewa zostało spalone Nowe Miasto. Po podpisaniu pokoju toruńskiego kończącego tę wojnę warmińskie miasta znalazły się w granicach Królestwa Polskiego, jednak nie stało się przyczyną długotrwałego pokoju. Ponownie złupione i spalone zostało w czasie tzw. „wojny kleszej”, kiedy zbuntowany biskup warmiński Mikołaj Tungen sprzymierzył się z zakonem krzyżackim oraz królem węgierskim i wypowiedział posuszeństwo królowi polskiemu.

Wielki Mistrz Martin Truchsess odmówił złożenia królowi Polski przysięgi wierności i rozpoczął działania wojenne zajmując zamki Starogród Chełmiński, Chełmno, Brodnicę oraz Kwidzyn. Było to jawne złamanie postanowień pokoju toruńskiego. W 1478 roku król polski Kazimierz IV wypowiedział wojnę Tungenowi oraz jego sprzymierzeńcom i rozpoczął interwencję zbrojną. Wojska królewskie uderzyły na biskupstwo pomezańskie i biskupstwo warmińskie, pustosząc Pomezanie i zajmując takie miasta jak Orneta, Pieniężno, Frombork, Jeziorany. Stare Miasto Braniewo i zamek biskupi były oblegane przez wojska polskie dowodzone przez Jana Białego,

²⁰ A. Boetticher - Die Bau- und Kunstdenkmäler der Provinz Ostpreußen. Heft IV: Das Ermland, Königsberg, 1894, s. 37

²¹ S. Achremczyk, A. Szorc - Op. cit. s. 24

jednak bez powodzenia. Po miesiącu oblężenia wojska królewskie odstąpiły pałac za sobą przedmieścia i Nowe Miasto. Wojna zakończyła w 1479 roku, gdy upokorzony Tungen złożył monarsze polskiemu przysięgę na wierność w imieniu własnym i całej Warmii²².

W 1518 roku wielki mistrz Albrecht Hohenzollern wysunął wobec Polski pretensje terytorialne, żądając zwrotu Prus Królewskich i Warmii oraz wypłacenia odszkodowania za 50 lat polskiej okupacji po 30 tysięcy guldenów rocznie. W 1519 roku sejm stanów pruskich uchwalił wypowiedzenie wojny Zakonowi. 1 stycznia 1520 roku Albrecht Hohenzollern wykorzystując element zaskoczenia zajął Stare Miasto Braniewo i zamek biskupi, który po przegranej wojnie oddał składając królowi Polskiemu hołd w roku 1525. Do Starego Miasta Braniewa wkroczyły wojska polskie. Starostą zamku braniewskiego został Jerzy Preuck. W roku 1516 Warmia przekazana została nowemu biskupowi – Maurycemu Ferberowi, który podjął zdecydowaną walkę z szerzącym się w Prusach luteranizmem. Czterdzieści lat później jeden z jego następców – Stanisław Hozjusz stworzył Braniewie seminarium duchowne do prowadzenia, którego sprowadził jezuitów, którzy mieli przyczynić się do rozwoju miejscowego systemu oświatowego, a także do nawrócenia na katolicyzm mieszkańców diecezji, którzy oficjalnie przyznawali się do luteranizmu. Pierwsi jezuici przybyli do Lidzbarka jesienią 1564 roku, jednak ostatecznie ich stałym miejscem pobytu zostało Braniewo. Jezuici otrzymali klasztor pofranciszkański gdzie zorganizowali kolegium, a przy nim gimnazjum, seminarium diecezjalne i seminarium papieskie. Dzięki temu w Braniewie powstała szkoła, której renoma przyciągała młodzież z całej Europy. Głównie dla potrzeb oświaty powstała oficyna drukarska, prowadzona najpierw przez rzemieślników prywatnych, zaś w końcu XVII wieku została wykupiona przez zakon. Obecność jezuitów odcisnęło piętno na życiu duchowym i kulturalnym braniewian, miał też ogromny wpływ na wyraźnego wpływu na rozwój kulturalny całej Warmii.

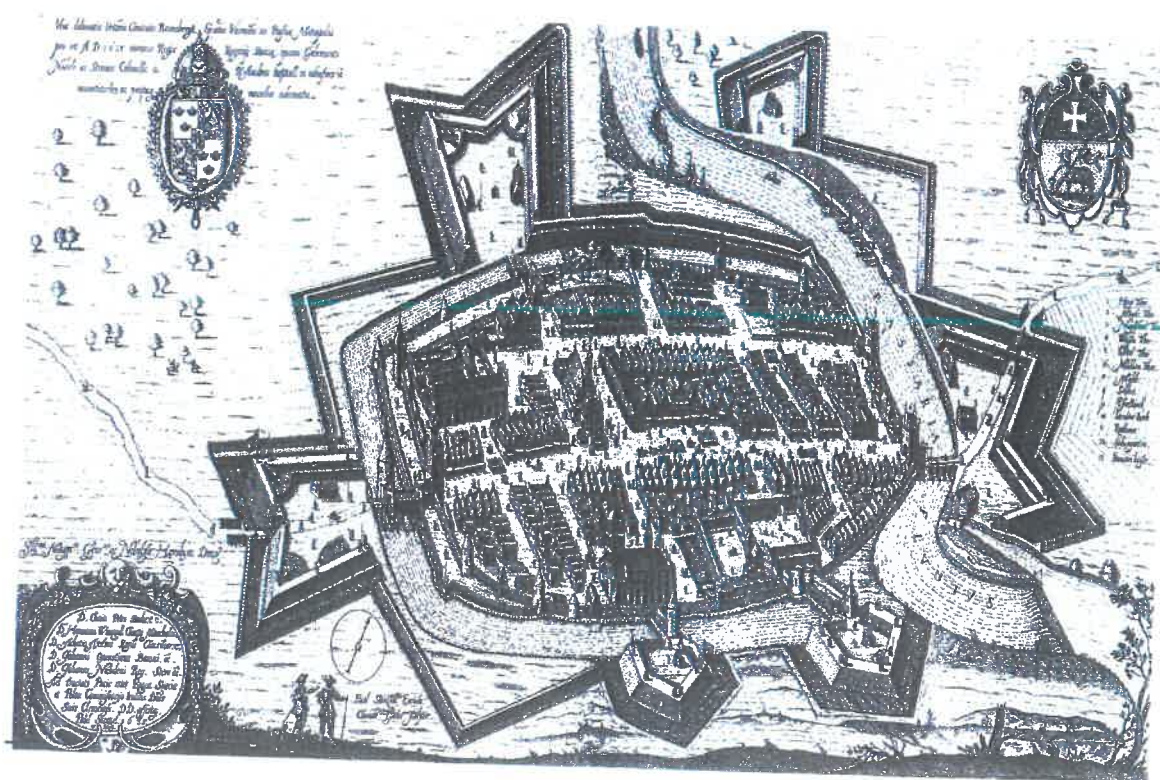
W czasie wojny trzydziestoletniej Braniewo zostało zdobyte przez wojska szwedzkie. Szwedzi spalili prawie wszystkie zabudowania poza murami Starego Braniewa, po czym opanowali samo miasto. Okupacja szwedzka w latach 1626-1635 spowodowała na miasto wiele nieszczęść – przymus utrzymania licznego garnizonu żołnierzy szwedzkich oraz płacenia kontrybucji spowodowały postępujące zubożenie mieszkańców. Szwedzi zagrabili także wiele dóbr kultury – dzieła sztuki z kościołów i zbiory z biblioteki kolegium jezuickiego. Ponieważ Braniewo, jako port morski miało duże znaczenie strategiczne, około roku 1633 Szwedzi rozpoczęli rozbudowę umocnień ziemnych pod nadzorem marszałka Hermana Wrangla. Na przedpolach Starego Miasta wybudowano nowożytnie fortyfikacje bastionowe w stylu holenderskim, które miały zamienić

²² S. Achremczyk, A. Szorc

- Ibidem., s. 50-53

miasto w twierdzę (Ilustracja 3). Okres szwedzkiej okupacji zakończyło podpisanie pokoju w Sztumskiej Wsi w 12 września 1635 roku, dzięki czemu Braniewo wróciło do Korony Polskiej²³. Przy wsparciu króla polskiego i biskupa Warmii rozpoczęto odbudowę zniszczonego Starego i Nowego Braniewa. W roku 1636 biskup Mikołaj Szyszkowski odnowił przywilej miejski dla Nowego Braniewa. Lata odnowy nie trwały jednak długo, bo już jesienią 1655 roku elektor brandenburski Fryderyk Wilhelm zajął w imieniu króla szwedzkiego Braniewo. Mieszkańcy znów musieli ponosić koszty utrzymania stacjonujących wojsk, a także finansować dalszą przebudowę umocnień. Na dodatek w 1661 i 1662 roku miasto nawiedziły zarazy, które dziesiątkowały ludność zarówno w Starym jak i Nowym Braniewie. Wskutek zarazy zmarło ponad tysiąc osób tym połowa członków rady nowomiejskiej²⁴.

Zdziesiątkowane i wyniszczone gospodarczo miasto zostało w roku 1663 oddane ponownie biskupowi warmińskiemu. Trudny proces podnoszenia się z upadku został ponownie przerwany przez wojnę północną (1701-1721). Przez Warmię przemaszerowały to wojska saskie, to brandenburskie, polskie, szwedzkie i każde z nich domagały się kontrybucji.

Ilustracja 2. Plan Braniewa z roku 1635 wykonany przez Paula Stertzela i miedziorytnika Conrada Götke

²³ S. Achremczyk, A. Szorc

²⁴ D. Bogdan, J. Przeracki

- Op., cit. s.

- Op. cit, s. LIV

Jesienią 1709 roku Braniewo nawiedziła epidemia dżumy, która szybko rozprzestrzeniła się po mieście zbierając wielkie żniwo. Najwięcej ofiar tej choroby zmarło w 1710 roku, a najwięcej zachorowań było wśród ludności Nowego Miasta. Wkrótce cmentarze nie mogły pomieścić zmarłych, toteż założono nowy cmentarz poza granicami miasta, przy drodze do Pieniężna (obecna ulica Olsztyńska - cmentarz wciąż jest użytkowany). Na cmentarzu wybudowano też kaplicę pw. Św. Rocha – patrona zadżumionych. Zaraza wygasła dopiero na początku 1711 roku zabierając ponad 2200 osób w samym Nowym Mieście Braniewie²⁵.

Po zakończeniu wojny północnej mieszkańcy Warmii ponownie ruszyli do odbudowy. W Nowym Mieście wybudowano nowy barokowy ratusz, zakończono także odbudowę zniszczonego w czasie wojen szwedzkich kościoła Św. Krzyża.

W roku 1772 w ramach pierwszego zaboru ziem polskich Braniewo wraz z całym dominium warmińskim zostaje inkorporowane przez Królestwo Prus. Braniewo przestało być miastem biskupim. Według danych spisu wykonanego przez pruską komisję kwalifikacyjną na polecenie króla pruskiego Nowe Miasto Braniewo zamieszkiwało 1378 osób, w tym 51 trudniących się browarnictwem, trzech gorzelników i dziewięciu włóknarzy. Rada Miasta składała się z ośmiu członków, w tym dwóch burmistrzów i sekretarza. Dochody miasta wynosiły 1240 guldenów (Stare Miasto miało dochód ponad siedmiokrotnie wyższy).

W 1773 roku decyzją władz pruskich połączono Stare i Nowe Miasto w jedną całość. Połączono rady miejskie i wybrano nowych burmistrzów, z których jeden rezydował a ratuszu staromiejskim, a drugi – pełniący funkcje policyjne zamieszkał w ratuszu nowomiejskim. W 1786 roku zaprzestano zamykania bram miejskich i rozpoczęto proces rozbierania murów obronnych i zasypywania fos²⁶. W 1807 roku Braniewo zostało zajęte przez wojska Napoleona.

KALENDARIUM HISTORII BRANIEWA

1240/41 r.	–	Pierwsza informacja o Krzyżackim zamku w Braniewie.
1242 r.	–	zniszczenie pierwszego zamku w Braniewie podczas powstania Prusów.
1249 r.	–	podpisanie pokoju – Prusowie zobowiązują się do odbudowy kościoła w miejscowości „Brusebergue” utożsamianej we współczesnej historiografii z Braniewem.

²⁵ ¹ D. Bogdan, J. Przeracki - Ibidem s. LIV,

² B. Chorostian, B. - Op.cit. s. 110

²⁶ B. Chorostian - Op.cit., s. 112-114

- 1254 r. – pierwsza lokacja Braniewa.
- 1260/61 r. – wybuch kolejnego powstania Prusów. Zamek wraz z miastem zostają spalane.
- 1274 r. – translokacja Braniewa.
- 1284 r. – nadania praw miejskich Braniewu na prawie lubeckim.
- 1340 r. – biskup warmiński Herman z Pragi przenosi główną rezydencję biskupią do Ornety.
- 1394 r. – w wyniku rewolty wywołanej przez mieszkańców Starego Miasta, przeciwko biskupowi warmińskiemu Henrykowi Sorbomowi, zostały zniszczone mury obronne zamku od strony miasta.
- 1396 r. – mieszczenie braniewscy zobowiązali się do odbudowania zniszczonych murów obronnych zamku i przeznaczenia na ten cel przez okres pięciu lat po sto grzywien.
- 1398 r. – rozdzielenie Starego i Nowego Miasta Braniewa.
- 1410 r. – oddziały braniewskie walczą po stronie krzyżackiej w bitwie pod Grunwaldem.
- 1418 r. – wzmianka o ratuszu.
- 1440 r. – Braniewo przystępuje do Związku Pruskiego.
- 1454 r. – zdobycie przez mieszczan braniewskich zamku biskupiego oraz folwarków biskupich w komorze braniewskiej.
- 1455 r. – podczas próby zdobycia Starego Miasta Braniewa zostaje spalone Nowe Miasto.
- 1461 r. – przekazanie władzy nad Braniewem biskupowi warmińskiemu Pawłowi Legendorfowi.
- 1465 r. – wzmianka o kamienicy mieszczańskiej zwanej „Stein Haus”.
- 1466 r. – Braniewo wraz z całym Dominium warmińskim uznaje zwierzchnictwo królów polskich.
- 24 października –
- 19 listopada 1478 r. – Stare Miasto Braniewo i zamek biskupi były oblegane, bez powodzenia, przez wojska polskie dowodzone przez Jana Białego w ramach tzw. wojny kleszej.
- 1 stycznia 1520 r. – wielki mistrz Albrecht Hohenzollern wykorzystując element zaskoczenia zajął Stare Miasto Braniewo i zamek biskupi.

3 czerwca 1525 r.	–	do Starego Miasta Braniewa wkroczyły wojska polskie. Starostą zamku braniewskiego został Jerzy Preuck.
1565 r.	–	Sprowadzenie przez biskupa warmińskiego do Braniewa zakonu jezuitów.
1571 r.	–	założenie drukarni w Braniewie.
1589 r.	–	powstanie oficyny wydawniczej.
1626 – 1635 r.	–	wojska szwedzkie okupują Stare Miasto Braniewo
1633 r.	–	rozbudowanie umocnień ziemnych Starego Miasta Braniewa przez wojska szwedzkie.
1635 r.	–	Braniewo wraca do Korony Polskiej.
1655 – 1660 r.	–	„Potop Szwedzki” w imieniu króla szwedzkiego, Fryderyk Wilhelm, elektor brandenburski zajmuje Braniewo.
1663 r.	–	Braniewo powraca w ręce biskupów warmińskich.
1709 – 1710 r.	–	zaraza dziesiątkuje ludność Braniewa.
1718 r.	–	biskup Potocki zakłada tzw. schronisko dla konwertytów.
1772 r.	–	w ramach pierwszego zaboru ziem polskich Braniewo wraz z całym Dominium warmińskim zostaje inkorporowane przez Królestwo Prus.
1773 r.	–	połączenie Starego Miasta Braniewo i Nowego Miasta Braniewa.
1780 r.	–	zlikwidowano kolegium jezuickie. Powołano „Królewski Instytut Szkolny”.
1807 r.	–	wojska francuskie szturmują Braniewo podczas kampanii napoleońskiej.
1842 r.	–	budowa kościoła ewangelickiego przy ul. Królewieckiej według projektu F. Schinkla.
1852 r.	–	uruchomieni linii kolejowej Malbork – Braniewo.
1854 r.	–	uruchomienie browaru.
1879 r.	–	rozpoczęcie działalności Sądu Okręgowego i Ziemskiego.
1884 r.	–	uruchomienie linii kolejowej Braniewo – Pieniężno.
1898 r.	–	budowa koszar wojskowych przy ul. Moniuszki.
1926 – 1927 r.	–	budowa nowej szkoły przy ul. Konarskiego.
1931 r.	–	budowa wieży ciśnień przy ul. Sikorskiego.
1935 r.	–	wzniesienie kompleksu koszar wojskowych przy ul. Wileńskiej.
1945 r.	–	zniszczenie miasta w trakcie działań wojennych

IV. ANALIZA STRATYGRAFICZNA WYKOPÓW 1 – 4

Ilustracja 3. Braniewo, st. VIII. Teren badań (boisko szkolne) archeologicznych przed rozpoczęciem prac ziemnych. Widok od strony północnej. Fot. A. Mackiewicz.

Badania archeologiczne w Braniewie przy ul. Kromera prowadzone były w październiku 2022 r. w obrębie działki nr 209/4 obręb 4 (Ilustracja 4, **Ryc.: 01, 02.**). Miały one charakter sondażowy i wyprzedzały inwestycję polegającą na modernizacji infrastruktury sportowej Zespołu Szkół Zawodowych im. Jana Liszewskiego w Braniewie. W ramach prac archeologicznych, w obrębie przedmiotowej działki, na której w momencie przystąpienia do prac znajdowało się asfaltowe boisko szkolne, wytyczono i wyeksplorowano do poziomu planowanej inwestycji 4 wykopy badawcze, które oznaczono cyframi od 1 do 4 (**Ryc.: 2**). Wykopy umiejscowiono w pobliżu narożników boiska, stycznie do jego granic, na obszarze pokrytym darnią.

WYKOP 1 (Ryc. 3.; Fot.: 02 - 05)

Wykop 1 wytyczono 6 m od północno-wschodniej granicy przedmiotowej działki i bezpośrednio przy jej północno-wschodniej granicy, wzdłuż której biegnie częściowo zrekonstruowana i odnowiona w trakcie prac renowacyjno-konserwatorskich prowadzonych pod koniec drugiej dekady XXI wieku linia średniowiecznych murów miejskich²⁷. Wykop badawczy

²⁷ za <https://braniewo.com.pl/arttykul,remont-murow-obronnych-dobiega-konca,1231.html>. [Dostęp 11.2022 r.]

oznaczony nr 1 miał wymiary ca 1,50 na 1,50 m. Jego głębokość wyniosła 1,30 m. W obrębie wykopu uwidoczniono profile: **północno-zachodni**, **północno-wschodni**, **południowo-wschodni**, **południowo-zachodni**. W obrębie **profilu północno-zachodniego (Fot.: 2)**, odsłonięto przyziemie oraz część kamiennego fundamentu murów miejskich na długości 1,5 m. Uczytelnione południowo-wschodnie lico kamiennego fundamentu zabezpieczone było warstwą tynku, jego strop zarejestrowano na poziomie ca 12,30 m n.p. m. (0,50 m p.p.t.). Wyższą partię omawianego fundamentu stanowił mur ceglany, również zabezpieczony tynkiem. **Profil południowo-zachodni (Fot.: 5, Ryc.: 3₂)** i **północno-wschodni (Fot.: 3)** w znacznej części budowała warstwa zasypiskowa wkopu fundamentowego odsłoniętego w profilu północno-zachodnim muru. Wypełnisko wkopu składało się z przemieszanych piasków barwy szarej i brunatnej z domieszką gruzu ceglanego, zaprawy wapiennej, oraz niewielkich kamieni. Strop warstwy znajdował się na poziomie ca 12,50 m n.p.m., to jest na głębokości ca 0,30 m poniżej poziomu terenu. Warstwa zalegała do spągu wykopu, to jest do poziomu ca 11,50 m n.p. m. Powyżej warstwy zasypiskowej znajdowała się warstwa próchnicy z korzonkami, miąższości ca 0,20 m oraz blisko 10 cm warstwa humusu. W południowej partii profilu, na przestrzeni ca 0,40 m od południowo-wschodniej krawędzi wykopu, czytelne były warstwy ciemnoszaro-brunatnego piasku z gruzem ceglanym i drobinami wapna, brunatnej gliny z gruzem ceglanym, ciemnoszarego piasku z gruzem ceglanym i dużą ilością drobin zaprawy wapiennej oraz szarego piasku z gruzem ceglanym i wapnem, które budowały profil południowo-wschodni. **Profil południowo-wschodni (Fot.: 4, Ryc.: 3₁)** położony był przeciwnie do odsłoniętego w wykopie południowo-wschodniego lica muru miejskiego, w odległości ca 1,5 m od niego. Strop profilu budowało betonowe obrzeże, poniżej którego widoczna była cienka warstwa cementowej wylewki. Poniżej, do głębokości ca 0,40 m znajdowała się warstwa ciemnoszaro-brunatnego piasku z gruzem ceglanym i drobinami wapna, poniżej w wykopie zalegała warstwa brunatnej gliny z gruzem ceglanym, miąższości niespełna 0,30 m. Na głębokości od 0,70 do ca 1,10 m widoczna była warstwa ciemnoszarego piasku z gruzem ceglanym i dużą ilością drobin zaprawy wapiennej. Pod nią zalegała warstwa szarego piasku z gruzem ceglanym i wapnem, miąższości ca 0,30 m, która sięgała do spągu wykopu. W wykopie nie natrafiono na materiał zabytkowy.

WYKOP 2 (Fot.: 07 - 12)

Wykop 2 wytyczono w zachodniej części badanej działki, 33,5 m od północno-zachodniej granicy działki, podobnie jak wykop 1 stycznie do reliktu średniowiecznego muru miejskiego (Fot.: 6). Wykop badawczy oznaczony nr 2 miał wymiary ca 1,50 na 1,50 m. Jego głębokość wyniosła 1,30 m. W obrębie wykopu uzyskano profile: **północno-zachodni** (Fot.: 8, 9), **północno-wschodni** (Fot.: 11), **południowo-wschodni** (Fot.: 12), **południowo-zachodni** (Fot.: 10). Podobnie jak w przypadku wykopu oznaczonego numerem 1, również tutaj w obrębie **profilu północno-zachodniego** (Fot.: 8.), odsłonięto przyziemie oraz część kamiennego fundamentu murów miejskich na długości 1,5 m. Południowo-wschodnie lico fundamentu niemal w całości zabezpieczone było warstwą tynku. W wykopie widoczne są ślady współcześnie realizowanych prac ziemnych, na co wskazuje między innymi charakter uczytelnionych w pozostałych profilach nawarstwień zasypiskowo-niwelacyjnych o jednolitej morfologii, które zbudowane były z przemieszanych piasków barwy brunatnej i szarej z domieszką gruzu ceglanego i fragmentów wapna. Sięgały one do warstwy stropowej w postaci humusu z darnią i korzeniami. Z uwagi na powyższe szczegółowe omawianie poszczególnych profili wydaje się być zbędne.

W wykopie nie natrafiono na materiał zabytkowy.

WYKOP 3 (Ryc.: 2; Fot.: 14 - 20)

Wykop 3 wytyczono w południowej części przedmiotowej działki (Ryc.: 2; Fot.: 13, 14). Zachodni narożnik wykopu znajdował się w odległości ca 7 m od północno-wschodniej i ca 10 m od północno-wschodniej elewacji budynku szkoły. Podobnie jak w przypadku pozostałych wykopów badawczych, wykop oznaczony numerem 3 miał wymiary ca 1,50 na 1,50 m, a jego głębokość dochodziła do 1,30 m. W wyniku przeprowadzonych prac uzyskano profile: **północno-zachodni** (Fot.: 14, 15), **północno-wschodni** (Fot.: 16), **południowo-wschodni** (Fot.: 19, 20), **południowo-zachodni** (Fot.: 17, 18).

W obrębie wykopu, na głębokości 0,60 m (12,27 m n. p. m.) odsłonięto betonowy kanał osłonowy, którego północna krawędź usytuowana była na osi W – E. Zajmował on przeważającą część eksplorowanego wykopu. Wypełnisko wykopu stanowiła warstwa brunatnej gliny przemieszanej z piaskiem, gruzem i kamieniami. Stratygrafia odsłonięta w obrębie omawianego wykopu była dość jednolita, powyżej omówionej warstwy zasypiskowo-niwelacyjnej, niespełna 0,20 m poniżej poziomu terenu, zalegały horyzontalnie warstwy ciemnobezowej gliny, oraz warstwa humusu z darnią, budująca strop wykopu. Tak więc mamy tu do czynienia wyłącznie z

nawarstwieniami o współczesnej proveniencji. Pomimo tego w wykopie, w warstwie zasypiska natrafiono na fragment kafla gzymsowego (**Inwentarz kafli piecowych, BR/K/VIII/3/2022/02; Tablica I: 2.**), który można datować na XVII/XVIII wiek. Podkreślić jednak należy, iż zalegał on na złożu wtórnym.

WYKOP 4 (Ryc.: 4.; Fot.: 23 - 28)

Wykop 4 wytyczono we wschodniej części przedmiotowej działki (**Ryc.: 2; Fot.: 21, 22**). Wschodni narożnik wykopu znajdował się w odległości ca 6 m od północno-wschodniej granicy działki i ca 8 m od granicy południowo-wschodniej. Wykop ten miał wymiary ca 1,50 na 1,50 m, a jego głębokość dochodziła do 1,30 m. W obrębie wykopu uzyskano profile: **północno-zachodni (Fot.: 24, 25), północno-wschodni (Fot.: 27), południowo-wschodni (Fot.: 28), południowo-zachodni (Fot.: 23).**

W obrębie **profilu północno-zachodniego** odsłonięto relikł kamiennego muru fundamentowego, który czytelny był wzdłuż całej długości profilu. Strop muru rejestrowano na głębokości ca 0,90 m p.p.t. (ca 11.80 m n.p.m.). Powyżej muru w profilu zalegała warstwa szaro-brunatnego piasku z dużą ilością gruzu ceglanego i wapna. Jej strop znajdował się na głębokości ca 0,50 m p.p.t. Na głębokości od 0,30 do 0,40 m widoczna była warstwa brunatno-szarego piasku z korzonkami i gruzem ceglanym, powyżej widoczne były warstwy ciemnych próchnic oraz humusu z darnią, będące warstwami stropowymi wykopu.

Stratygrafia profili **północno-wschodniego (Ryc.: 4₂) i południowo-zachodniego** były zbliżone do siebie, dlatego zostaną one omówione w tym samym akapicie. W obu profilach, w ich dolnej partii uczytniony został wspomniany powyżej relikł kamiennego muru fundamentowego zabudowy przyrynkowej. W przypadku profilu północno-wschodniego zajmował on północną część profilu, na odcinku nieco ponad 0,70 m. W przypadku profilu południowo-zachodniego był on czytelny na długości ca 0,60 m, również w północnej części wykopu. Strop muru w obu przypadkach znajdował się na głębokości ca 1 m p.p.t.

Warstwę stopową wszystkich profili w obrębie wykopu 4 stanowił humus z darnią, poniżej którego, do głębokości niespełna 0,30 m zalegała warstwa ciemnoszarych próchnic. Na głębokości pomiędzy 0,40 do 0,60 m p.p.t. zalegała warstwa brunatno-szarego piasku z gruzem ceglanym. Głębiej, do poziomu ca 0,80 m p.p.t. widoczna była warstwa szaro-brunatnego piasku z dużą ilością gruzu ceglanego i wapna, ze średniej wielkości kamieniami, które zalegały na poziomie spągu tejże warstwy. Poniżej, do głębokości około 1 m p.p.t. widoczny był jasnoszary piasek z wapnem i

kamieniami. Warstwa ta miała miąższość niespełna 0,30 m. Od 1 m do spągu wykopu, który uchwycono na poziomie 11,44 m n.p.m. zalegała warstwa sypkiego jasnoszarego piasku.

Stratygrafia w obrębie **profilu południowo-wschodniego (Ryc.: 4₃)** była zbliżona do nawarstwień uczytelniionych w profilach opisanych wyżej. Poniżej kilkucentymetrowej warstwy humusu z darnią, znajdowała się warstwa próchnicza miąższości ca 0,20. Na głębokości pomiędzy 0,20 m a 0,50 m widoczna była warstwa brunatno-szarego piasku z korzonkami i gruzem ceglanym. Głębiej do poziomu ca 0,80 m zalegała warstwa szaro-brunatnego piasku z dużą ilością gruzu ceglanego i wapna. Od ca 0,80 do 1,10 m p.p.t. odsłonięto warstwę jasnoszarego piasku z wapnem i kamieniami, poniżej której, do spągu wykopu zalegała warstwa jasnoszarego sypkiego piasku.

Jak już wspomniano w obrębie wykopu natrafiono na relikty kamiennego muru fundamentowego. Struktura muru zbudowana była z dużych i mniejszych kamieni z użyciem fragmentów ręcznie robionych potłuczonych cegieł. Wapienne spoiwo barwy szaro-beżowej było mocno spoiste, o dosyć jednolitej morfologii. Mur przebiegał na osi N/E – S/W. Jego południowo-wschodnia krawędź przecinała profile północno-wschodni i południowo-zachodni w połowie ich długości. Strop zachowanego reliktu rejestrowano na poziomie ca 11.80 m n.p.m. (ca 0,70 m p.p.t). W warstwie zalegającej powyżej muru oraz wertykalnie styecznie do niego natrafiono na fragmenty ceramiki, z których najmłodsze datuje się na wiek XVII – XVIII. Na tym etapie prac badawczych wydaje się, iż odkryty relikty architektury należy datować na początek okresu nowożytnego, to jest XVI – XVII w.

Jak wspomniano powyżej, z wykopu 4 pozyskano kilka fragmentów ceramiki naczyniowej oraz fragment kafla miskowego. Dwa fragmenty ceramiki naczyniowej wydатовano na okres XIV – XVI w., a kolejne dwa na okres XVII -XVIII w. (**Inwentarz materiału ceramicznego, BR/C/VIII/4/2022/01, 2; Tablica I, 3, 4.**). Fragment kafla miskowego można datować na XV/ XVI wiek (**Inwentarz kafli piecowych, BR/K/VIII/3/2022/02; Tablica I, 2.**). Materiał ceramiczny zalegał powyżej stropu odsłoniętego w wykopie kamiennego muru fundamentowego, w warstwie szaro-brunatnego piasku z dużą ilością gruzu ceglanego i zaprawy wapiennej (w. 9), czyli warstwy rozbiórkowej, a raczej wyburzeniowej powstałej w wyniku działań wojennych armii radzieckiej z 1945 roku .

V. MATERIAŁ ZABYTKOWY

W trakcie prac badawczych w obrębie eksplorowanych wykopów sondażowych, wytyczonych na dz. nr dz. 209/4, obr. 4, przy ul. Kromera, pozyskano 4 fragmenty ceramiki naczyniowej i 2 fragmenty kafla piecowych. Jeżeli chodzi o ceramikę naczyniową, to wszystkie zebrane fragmenty pochodziły z wykopu oznaczonego nr 4, z tej samej warstwy- szaro-brunatnego piasku z dużą ilością gruzu ceglanego i zaprawy wapiennej (w. 9). Warstwę tę uchwycono powyżej odsłoniętego w wykopie stropu muru kamiennego fundamentu, to jest na poziomie od ca 11,80 m n.p.m. (0,90 m p.p.t.). Materiał ten reprezentowany jest przez 2 fragmenty naczyń wypalanych w atmosferze redukcyjnej, datowanych na XIV – XVI w., czyli pokrywkę z zachowanym uchwytem, oraz 1 fragment części przydennej naczynia (Inwentarz materiału ceramicznego, BR/C/VIII/4/2022/01; Tablica I, 3.). Kolejne 2 fragmenty pochodzą z okresu XVII -XVIII w i są to: 1 fragment wylewu oraz 1 fragment dna z częścią przydenną naczyń, wypalanych w atmosferze utleniającej, szkliwionych, o barwie brązowo-pomarańczowej (Inwentarz materiału ceramicznego, BR/C/VIII/4/2022/02; Tablica I: 4.). Również w wykopie 4, w tej samej warstwie, z której pozyskano fragmenty naczyń, natrafiono na fragment kafla miskowego, wypalanego w atmosferze redukcyjnej, o proveniencji XV/XVI wiecznej (Inwentarz kafla piecowych, BR/K/VIII/4/2022/01; Tablica I: 1.). Drugi fragment kafla pozyskano z wykopu 3, z warstwy ciemnoszarego piasku z gruzem ceglanym, drobinami wapna i kamieniami (warstwa zasypowa wykopu pod studnię kanalizacyjną). Odnaleziony fragment, to pozostałość kafla gzymsowego o profilu ćwierćwałka, zdobionego motywem floralnym, z zachowanymi śladami polewy barwy zielonej (Inwentarz kafla piecowych, BR/K/VIII/3/2022/02; Tablica I, 2.). Fragment ten można datować na XVII wiek.

VI. PODSUMOWANIE I WNIOSKI KONSERWATORSKIE

Sondażowe badania archeologiczne wyprzedzające inwestycję polegająca na realizacji zadania pn. „Modernizacja infrastruktury sportowej”, na st. VIII w Braniewie, przeprowadzono w październiku 2022 roku (**Ryc.: 1**).

W celu wykonania powierzonego zadania wytyczono i wykonano 4 wykopy sondażowe oznaczone numerami od 1 do 4 (**Ryc.: 2**), o wymiarach 1,5 m x 1,5 m i głębokości do 1,3 m.

Prace ziemne prowadzone były ręcznie. W efekcie prac, w wykopach 1 (**Ryc.: 3₂**) i 2 odsłonięto niewielkie fragmenty fundamentów średniowiecznego muru miejskiego (**Fot.: 2, 8 - 9**), graniczącego z przedmiotową działką, w obrębie której realizowana będzie inwestycja. Niestety w obu przypadkach w wyniku prac remontowo-rekonstrukcyjnych wykonanych w okresie współczesnym (koniec drugiej dekady XXI wieku) zostały one pokryte zaprawą cementowo-wapienną. Natomiast w wykopie oznaczonym nr 4 odsłonięto fragment kamiennego muru fundamentowego zabudowy przyrynkowej (**Ryc.: 4₂**; **Fot.: 24 – 28**). W przypadku wykopu 3, to odsłonięto tu fragment współczesnego betonowego kanału cieplowniczego. We wszystkich przypadkach poza relikdami architektonicznymi, zalegały współczesne nawarstwienia zasypiskowo-niwelacyjne powstałe w 1945 roku na skutek działań wojennych armii radzieckiej mających na celu świadome zniszczenie poniemieckiej zabudowy, oraz późniejszych prac prowadzonych w związku z budową infrastruktury związanej z funkcjonowaniem budynku szkolnego.

Przeprowadzone badania potwierdziły istnienie niewielkiego fragmentu fundamentu wcześniejszej zabudowy przyrynkowej w narożniku wschodnim boiska szkolnego (wykop 4). Mur ten przebiegał na osi północny wschód - południowy zachód, a więc prostopadłe do pierwotnego placu rynkowego. W miejscu tym należy usytuować ewentualny fundament słupa od strony południowo-wschodniej. W pozostałych przypadkach nie ma konieczności uwzględniania jakichkolwiek przesunięć.

W trakcie prowadzenia prac ziemnych pozyskano bardzo nieliczny materiał zabytkowy w postaci 4 fragmentów ceramiki naczyniowej i 2 fragmentów kafli piecowych. Całość materiału zabytkowego można datować na okres od późnego średniowiecza i wczesnej nowożytności (XV - XVI wiek) w przypadku ceramiki naczyniowej i kafła miskowego, po okres nowożytny (XVII-XVIII wiek) w przypadku kafła miskowego i dwóch fragmentów polewanych naczyń.

Ponieważ wykonane badania archeologiczne miały charakter sondażowy i nie objęły całości planowanych prac ziemnych związanych z ingerencją w nawarstwienia kulturowe, w trakcie ich prowadzenia należy zapewnić nadzór archeologiczny.

Jednakże, wszelkie decyzje w przedmiotowej sprawie podejmuje
Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Olsztynie
Delegatura w Elblągu na wniosek Inwestora i do niego należy występować o ich
wydanie, po wcześniejszym przedstawieniu planowanych działań.

SPIS ILUSTRACJI

- Ilustracja 1. Plan Braniewa wg. A. Boetichera. Widoczne Stare Braniewo położone w zakolu Pasłęki, oraz Nowe Miasto o czworokątnym zarysie, znajdujące się na prawym brzegu rzeki.
- Ilustracja 2. Plan Braniewa z roku 1635 wykonany przez Paula Stertzela i miedziorytnika Conrada Götke
- Ilustracja 3. Braniewo, st. VIII. Teren badań (boisko szkolne) archeologicznych przed rozpoczęciem prac ziemnych. Widok od strony północnej. Fot. A. Mackiewicz.

SPIS RYCIN

- Ryc. 1. BRANIEWO, st. VIII, wykop 1, woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco, ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4. Mapa w skali 1:10 000 prezentująca lokalizację wykonanych wykopów
- Ryc. 2. BRANIEWO, st. VIII, wykop 1, woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco, ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4. Mapa w skali 1:500 prezentująca lokalizację wykonanych wykopów
- Ryc. 3. BRANIEWO, st. VIII, wykop 1, woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco, ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4.
1.) Profil S/E
2.) Profil N/E
- Ryc. 4. BRANIEWO, st. VIII, wykop 4, woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco, ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4.
1.) Rzut poziomy reliktu muru
2.) Profil N/E
3.) Profil S/E

SPIS FOTOGRAFII

FOT. NR	LOKALIZACJA	OPIS FOTOGRAFII	WYKO NAŁA
1.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Działka nr. 209/4 przed rozpoczęciem prac badawczych. Fotografia orientacyjna, ujęcie od strony S/E.	M. Bury
2.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 1, profil północno-zachodni, ujęcie od strony S/E. Na fotografii widoczny fragment kamiennych podwalin fragmentu murów miejskich, lico południowo-wschodnie.	M. Bury
3.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 1, profil północno-wschodni, ujęcie od strony S/W.	M. Bury
4.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 1, profil południowo-zachodni, ujęcie od strony S/E.	M. Bury
5.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 1, profil północno-wschodni, ujęcie od strony S/W.	M. Bury
6.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 2, ujęcie ogólne od strony wschodniej.	M. Bury
7.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Fotografia orientacyjna, ujęcie ogólne od strony wschodniej na teren, na którym wytyczono wykop 2	M. Bury
8.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 2, profil północno-zachodni, ujęcie od strony S/E. Na fotografii widoczny fragment kamiennych podwalin fragmentu murów miejskich, lico południowo-wschodnie.	M. Bury
9.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 2, profil północno-zachodni, ujęcie od strony S/E. Na fotografii widoczny fragment kamiennych podwalin fragmentu murów miejskich, lico południowo-wschodnie. Zbliżenie.	M. Bury

10.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 2, profil południowo-zachodni, ujęcie od strony S/E.	M. Bury
11.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 2, profil północno-wschodni, ujęcie od strony S/W.	M. Bury
12.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 2, profil południowo-wschodni, ujęcie od strony N/W.	M. Bury
13.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Fotografia orientacyjna, ujęcie ogólne od strony północnej na teren, na którym wytyczono wykop 3.	M. Bury
14.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 3, profil północno-zachodni, ujęcie ogólne od strony S/E.	M. Bury
15.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 3, profil północno-zachodni, ujęcie od strony S/E. Zbliżenie.	M. Bury
16.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 3, profil północno-wschodni, ujęcie od strony S/W.	M. Bury
17.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 3, profil południowo-zachodni, ujęcie od strony N/E.	M. Bury
18.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 3, profil południowo-zachodni, ujęcie od strony N/E. Zbliżenie.	M. Bury
19.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 3, profil południowo-wschodni, ujęcie od strony N/W.	M. Bury
20.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 3, profil południowo-wschodni, ujęcie od strony N/W.	M. Bury

21.	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Działka nr. 209/4 przed rozpoczęciem prac badawczych. Fotografia orientacyjna, ujęcie od strony N/W.	M. Bury
22	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Fotografia orientacyjna, ujęcie ogólne od strony zachodniej na teren, na którym wytyczono wykop 4.	M. Bury
23	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 4, profil południowo-zachodni, ujęcie od strony N/E.	M. Bury
24	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 4, profil północno-zachodni, ujęcie od strony S/E.	M. Bury
25	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 4, profil północno-zachodni, ujęcie od strony S/E. W dolnej partii profilu widoczny jest odsłonięty w trakcie prac badawczych reliktu muru.	M. Bury
26	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 4. Fragment odsłoniętego reliktu muru. Rzut poziomy, ujęcie od strony S/W.	M. Bury
27	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 4, profil północno-wschodni, ujęcie od strony S/W.	M. Bury
28	Braniewo, st. VIII ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4	Wykop 4, profil południowo-wschodni, ujęcie od strony N/W.	M. Bury

RYCINY

Ryc. 1. BRANIEWO, woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco
 ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4
 Mapa w skali 1: 10 000 prezentująca lokalizację wykopów.

PROJEKT ZAGOSPODAROWANIA TERENU

skala 1:500

Adres inwestycji: dz. nr 209/4 obr. 4
ul. Gdańska, 14-500 Braniewo

Inwestor: Zespół Szkół Zawodowych im. Jana Liszewskiego
ul. Gdańska 19, 14-500 Braniewo

Mapa do celów projektowych skala 1:500

Powiat braniewski
Jedn.ewid. miasto Braniewo-280201_1
Obręb ewid. 0004-280201_1.0004
Obiekt dz.nr 209/4

Układ współrzędnych prostokątnych "2000/7"
Układ wysokości Kronsztadt 60

1. Mapa do celów projektowych została wykonana bez ustaleń czy w granicach przedmiotowych działek grunty zostały obciążone służebnościami gruntowymi
2. Nie wyklucza się istnienia w terenie innych, nie wykazanych na niniejszej mapie urządzeń podziemnych, które nie były zgłoszone do inwentaryzacji lub o których brak jest informacji w instytutach branżowych

3. Granice działek wniesiono na podstawie danych udostępnionych przez PODGK bez prawnego ustalenia granic

Id. zgłoszenia Gk0.6640.595.2021
Data opracowania: Braniewo, 21.10.2021

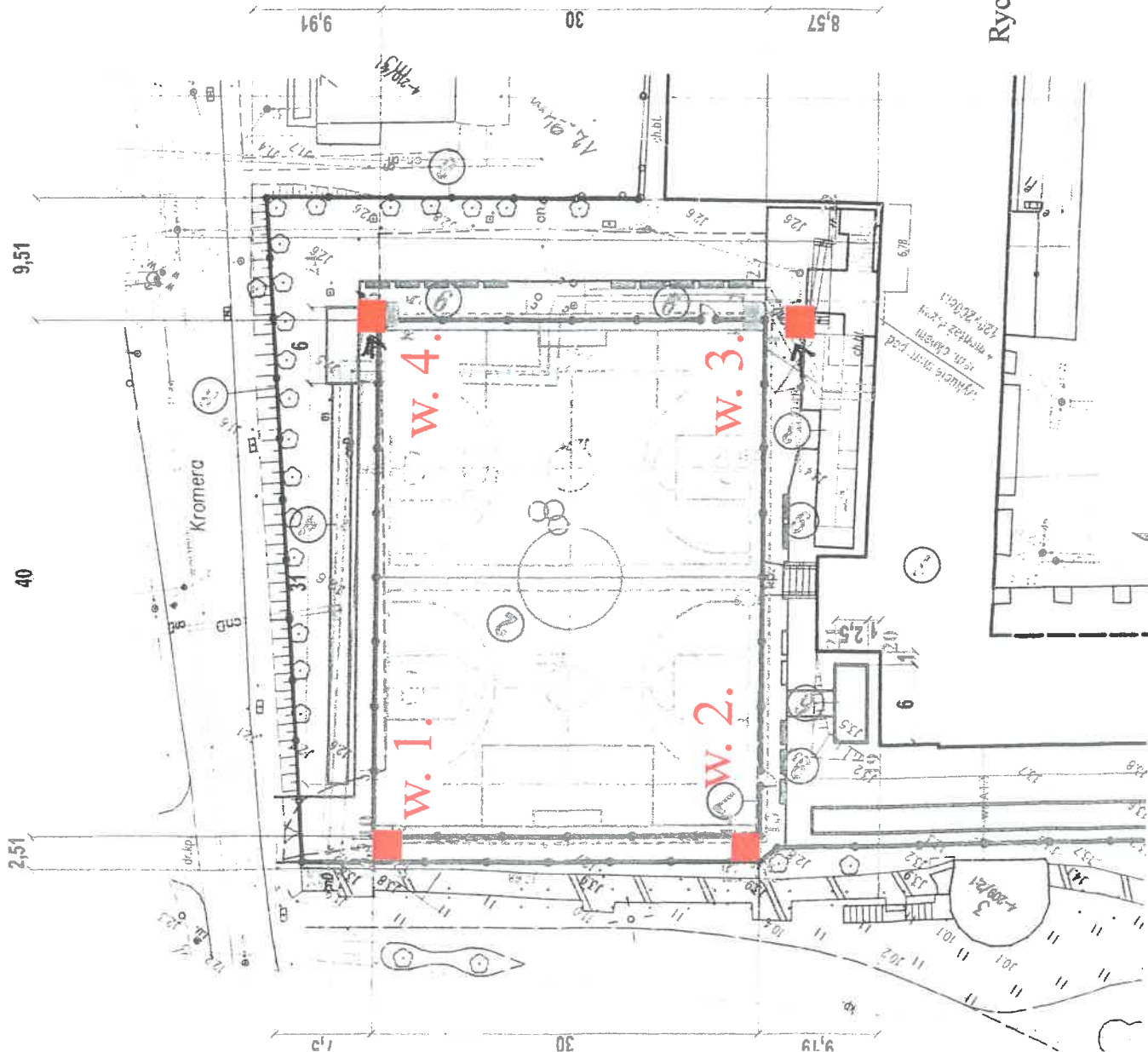
Wykonał:

Usługi Geodezyjne GEOPOL

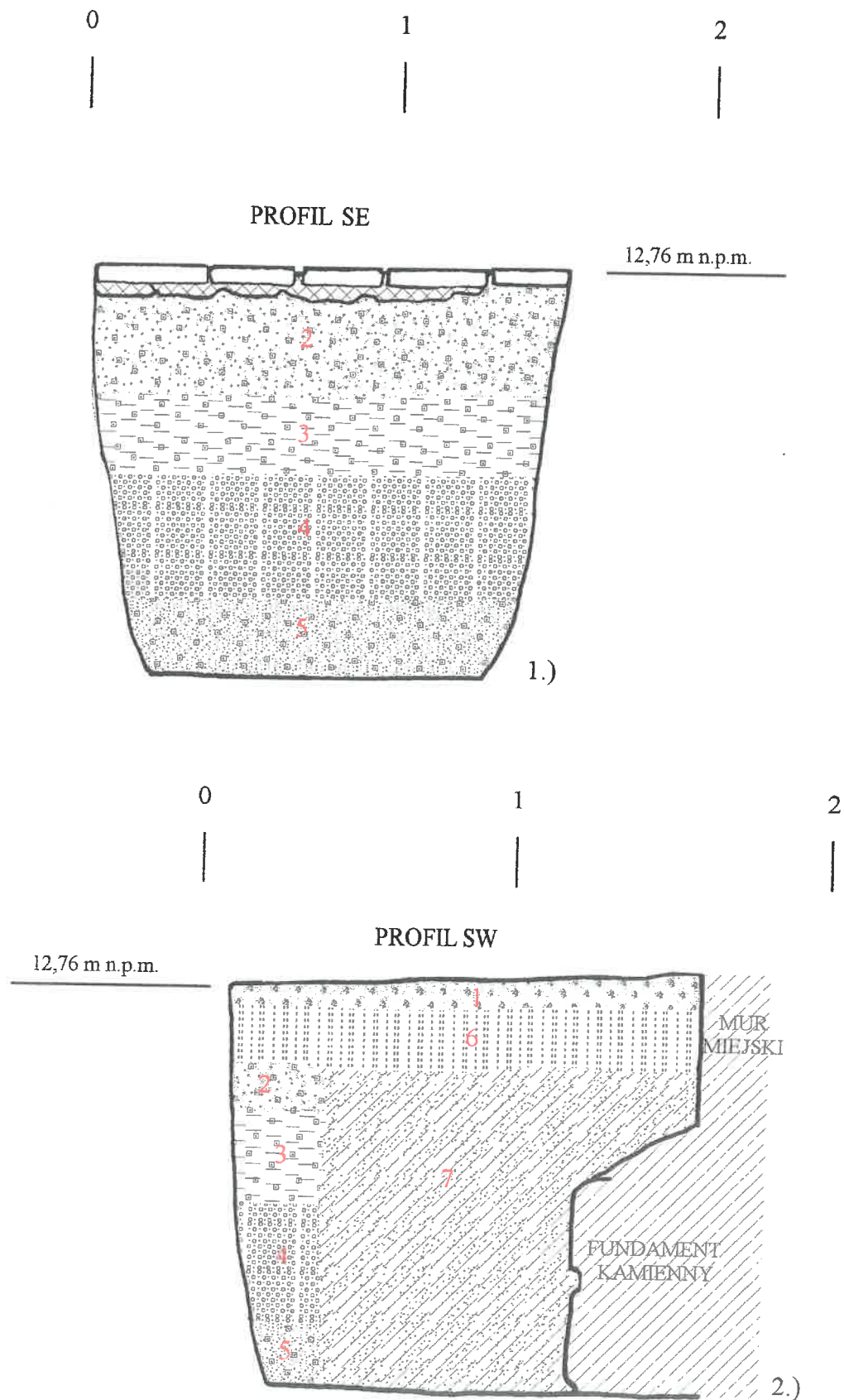
mgr inż. Tomasz Beijarowicz

14-500 Braniewo, Pl. Piłsudskiego 2
tel. 604467130

Ryc. 2. BRANIEWO, woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco
ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr 4
Mapa w skali 1: 500 prezentująca lokalizację
wykonanych wykopów

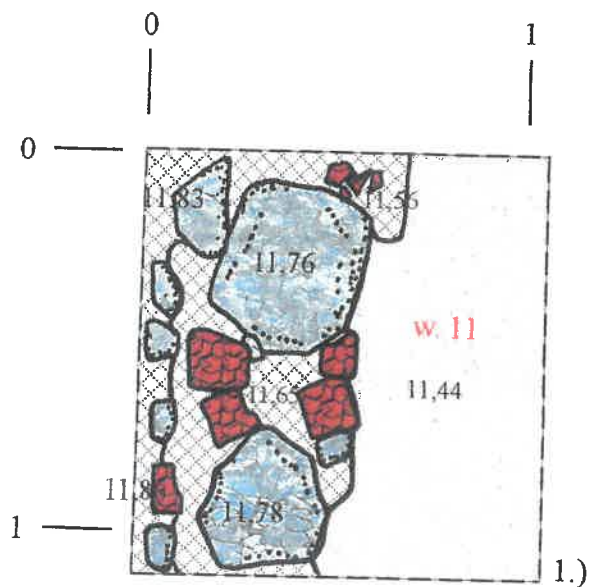

WYKOP 1

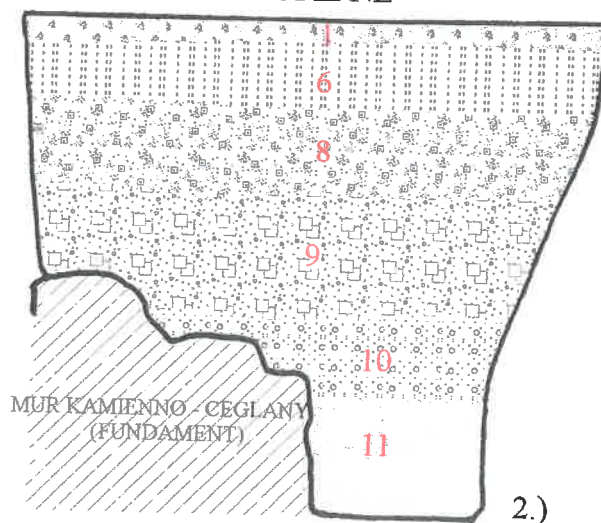
Ryc. 3. BRANIEWO, woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco
ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4
1.) Profil SE
2.) Profil SW
Skala 1: 20
Rys. i oprac. M. Bury

WYKOP 4

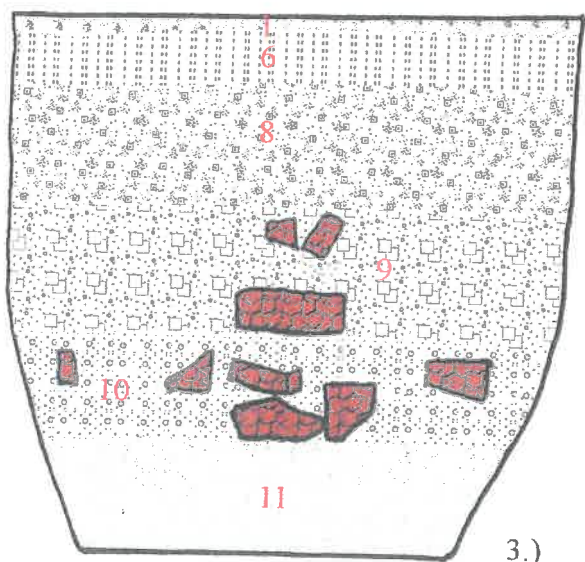
PROFIL NE

12,72 m n.p.m.

PROFIL SE

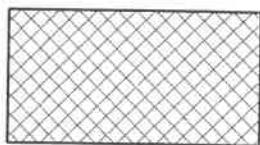
12,75 m n.p.m.

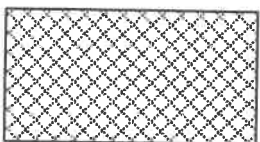
Ryc. 4. BRANIEWO, woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco
ul. Kromera, dz. nr 209/4, obr. 4
1.) Rzut reliktu (muru kamienno-ceglanego)
2.) Profil NE
3.) Profil SE
Skala 1: 20
Rys. i oprac. M. Bury

OZNACZENIA STRATYGRAFICZNE

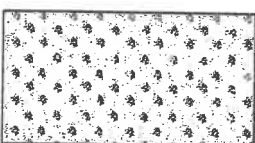
OZNACZENIA STRATYGRAFICZNE

CEMENT

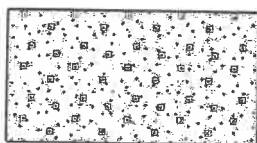

ZAPRAWA WAPIENNA

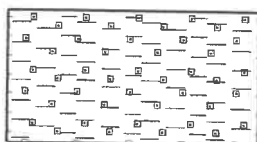
HUMUS

w. 1

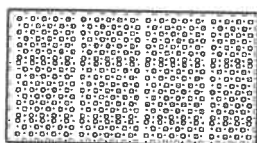
CIEMNOSZARO-BRUNATNY PIASEK Z GRUZEM CEGLANYM I DROBINAMI WAPNA

w. 2

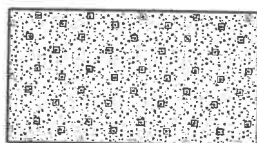
BRUNATNA GLINA Z GRUZEM CEGLANYM

w. 3

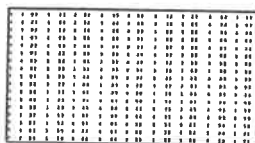
CIEMNOSZARY PIASEK Z GRUZEM CEGLANYM I DUŻĄ ILOŚCIĄ DROBIN ZAPRAWY WAPIENNEJ

w. 4

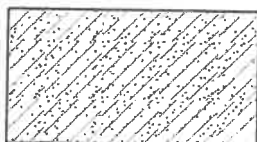
SZARY PIASEK Z GRUZEM CEGLANYM I WAPNEM

w. 5

CZARNA ZIEMIA Z KORZONKAMI (PODGLEBIE)

w. 6

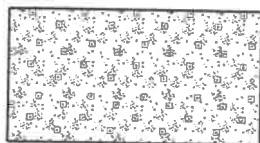

WYPEŁNISKÓ WKOPIU POD FUNDAMENT MURU MIEJSKIEGO PRZEMIESZANE SZARE I BRUNATNE PIASKI Z GRUZEM CEGLANYM, DROBINAMI ZAPRAWY I KAMIENIAMI

w. 7

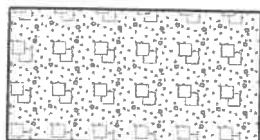
OZNACZENIA STRATYGRAFICZNE

w. 8

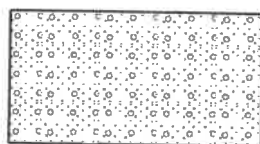
BRUNATNO-SZARY PIASEK Z KORZONKAMI I GRUZEM CEGLANYM

w. 9

SZARO-BRUNATNY PIASEK Z DUŻĄ ILOŚCIĄ GRUZU CEGLANEGO I WAPNA

w. 10

JASNOSZARY PIASEK Z WAPNEM I KAMIENIAMI

w. 11

JASNOSZARY PIASEK SYPKI

TABLICE

1.

2.

3.

4.

0

5 cm

Tablica I Ceramika naczyniowa i kafle
 Braniewo, st. VIII,
 woj. warmińsko-mazurskie, gm. loco
 ul. Kromera, dz. nr 209/4

1.BR/K/VIII/4/2022/01
 2.BR/K/VIII/3/2022/02
 3.BR/C/VIII/4/2022/01
 4.BR/C/VIII/4/2022/02

INWENTARZE

INWENTARZ MATERIAŁU CERAMICZNEGO

NR. INW.	DATA	NR. STAN.	WYKOP	GŁĘBOKOŚĆ	WARSTWA	RODZAJ ZABYTKU	ILOŚĆ	DATOWANIE	UWAGI
BR/C/VIII/4/2022/01	06.10..2022	XVIII	w. 4	ca 0,6- 0,7 m	w.9 (szaro-brunatny piasek z dużą ilością gruzu ceglano i zaprawy wapiennej); złoże wtórne;	ceramika	2	ca XIV -- XV w.	1 fragm. pokrywki z zachowanym uchwytem oraz 1 fragm. części przydennej naczynia (wypał redukcyjny);
BR/C/VIII/4/2022/02	06.10.2022	XVIII	w. 4	ca 0,6 – 0,7 m	w.9 (szaro-brunatny piasek z dużą ilością gruzu ceglano i zaprawy wapiennej); złoże wtórne;	ceramika	2	ca XVII – XVIII w.	1 fragm. wylewu oraz 1 fragm. dna z częścią przydenną; szklwienie barwy brązowo-pomarańczowej; wypał utleniający;

INWENTARZ KAFLI PIECOWYCH

NR. INW.	DATA	NR. STAN.	WYKOP	GLĘBOKOŚĆ	WARSTWA	RODZAJ ZABYTKU	ILOŚĆ	DATOWANIE	UWAGI
BR/K/VIII/4/2022/01	06.10.2022	VIII	4	ca 0,6 – 0,7 m	w.9 (szaro-brunatny piasek z dużą ilością gruzu ceglanego i zaprawy wapiennej); złoże wtórne;	kafle	1	ca XVI w.	1 fragm. kafla garnkowego, wypał redukcyjny;
BR/K/VIII/3/2022/02	05.10.2022	VIII	3	ca 0,6 m	ciemnoszary piasek z gruzem ceglanym, drobinami wapna i kamieniami (warstwa zasypowa wykopu pod studnię kanalizacyjną); złoże wtórne	kafle	1	ca XVII w.	1 fragm. kafla gzymsowego o profilu ćwierćwałka, zdobienie w postaci motywu roślinnego, polewa barwy zielonej;

INDEX FOTOGRAFII

BRANIEWO, UL. KROMERA

Fot.01.JPG

Fot.02.JPG

Fot.03.JPG

Fot.04.JPG

Fot.05.JPG

Fot.06.JPG

Fot.07.JPG

Fot.08.JPG

Fot.09.JPG

Fot.10.JPG

Fot.11.JPG

Fot.12.JPG

Fot.13.JPG

Fot.14.JPG

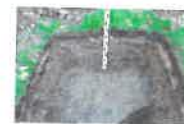
Fot.15.JPG

Fot.16.JPG

Fot.17.JPG

Fot.18.JPG

Fot.19.JPG

Fot.20.JPG

Fot.21.JPG

Fot.22.JPG

Fot.23.JPG

Fot.24.JPG

Fot.25.JPG

Fot.26.JPG

Fot.27.JPG

Fot.28.JPG